

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Стаття розкриває історичні і теоретичні аспекти формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів. В результаті дослідження, специфічні особливості змісту формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів були виявлені; специфічні особливості змісту формування гуманістичного світогляду були виявлені у процесі вивчення філологічного дисциплін; форми і методи освітнього впливу були підтверджені, а також визначені особливості його формування.

Ключові слова: гуманістичний світогляд, історичні і теоретичні аспекти формування гуманістичного світогляду, формування гуманістичного світогляду майбутніх вчителів.

Актуальність дослідження визначається тим, що в останні десятиліття велика (і в значній мірі виправдана) увага до техніки, технологій призвела до того, що в світогляді молоді все частіше почали проявлятися технократичні аспекти, а знання про людину в наслідок цього поступово відійшли на другий план. А це призвело до руйнації моральності та духовності, занепаду людяності.

За цих умов особливо актуальним стає формування саме гуманістичного світогляду, в основі якого лежить цінність будь-якої людської особистості.

На педагогічний ВНЗ накладається висока «світоглядна відповідальність», оскільки від того, які погляди і переконання матиме майбутній учитель, залежить стан шкільного соціокультурного середовища і суспільства в цілому.

Суспільством затребуваний той учитель, що є активним суб'єктом педагогічного процесу, здатний не тільки до адаптації, але і до ефективної творчої діяльності в нових умовах, що змінюються.

Світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя висвітлена у наукових роботах Р. Арцишевського, І. Беха, С. Дорогань, В. Бездухова, К. Васильковської, В. Ковальчук, М.Клепар, Д. Пащенко, Н. Савчак, В. Сластьоніна, І. Слоневської, О. Цокур.

Тема формування саме гуманістичного світогляду знайшла своє віддзеркалення в дисертаційних дослідженнях М. Клепар «Формування гуманістичної світоглядної позиції майбутніх учителів засобами народно-пісенної творчості»; Г. Усачової «Розвиток основ гуманістичного світогляду молодших школярів засобами українського національного виховання».

У всіх зазначених роботах особливості процесу формування цієї проблеми висвітлюються у загальних рисах. Вони написані на основі конкретного матеріалу, тому у них не вистачає широких теоретичних узагальнень, що розглядають особливості прояву формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін.

Отже, ступінь повноти і всебічності осмислення та розроблення проблеми формування гуманістичного світогляду залишається незадовільним. Бракує науково-методичних досліджень у напрямі історико-теоретичних аспектів проблеми формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів, що і є завданням данної статті.

Дослідження показало, що педагоги всіх часів свідомо висували на перший план саме гуманістичний характер світогляду вчителя через те, що ця професія утверджує ставлення до людини як до найвищої цінності.

Високо поціновував місію вихователя давньогрецький філософ та вихователь Арістотель. Він зазначав, що вихователі ще більш гідні пошани, ніж батьки, бо останні дають нам тільки життя, а перші – гідне життя [1, с. 97].

Бачив не лише вчителя, а й вихователя у педагогові чеський педагог-гуманіст Ян Амос Коменський. Він вважав, що учителями повинні бути найкращі з людей, які вирізняються своєю моральністю, тобто чесні, діяльні і працьовиті. Вони повинні бути живими зразками чеснот у спілкуванні з

учнями. Учителі повинні не відштовхувати від себе дітей своїм суворим поведженням, а приваблювати їх своєю прихильністю, манерами і словами. Любов'ю вчителі легко завоюють серця учнів, так що дітям буде приємніше бути в навчальному закладі, ніж удома (Ніщо удаване не може бути тривалим) [3, с. 113–115].

Світогляду швейцарського педагога Й. Песталоцці були притаманні такі ідеї: доброзичливе ставлення вчителя до дітей, прищеплення їм співчуття і поваги як основи морального розвитку; намагання поєднати навчання і виховання дітей з організацією їхньої посильної праці [2].

Світогляд українських філософів поєднав віру (філософія Г. Сковороди), любов (творчість Т. Шевченка) і надію (філософія І. Франка та Лесі Українки).

Учитель, на думку Г. Сковороди повинен в усьому бути прикладом для інших, вміти володіти голосом, викладати тихо, без крику та виконувати такі вимоги: знання, благородство, любов до дітей, до своєї справи. Учителем, відзначав мислитель, може бути тільки людина, яка любить цю професію і має до неї покликання [4, с. 173–227].

Учитель, вважав Т. Шевченко, класик української літератури XIX ст., повинен бути доброю, високоморальною людиною, носієм духовності свого народу та повинен самовіддано служити людям, своїй Батьківщині. Професію вчителя він вважав надзвичайно благородною і серйозною. Саме таким педагогом був для Т. Шевченка І. Котляревський, описаний ним у повісті «Близнюки» [7, с. 453–519].

«Від педагога залежить, – писав В. Сухомлинський, – чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою. Заповітна мрія кожного мислячого педагога – щоб серце вихованця було чутливим до кожного слова вихователя, щоб дитяча душа відгукувалась, мов ніжна струна, на тонку музику його душі... Гармонія волі вихователя й бажань вихованців – найпотрібніша й найскладніша гармонія духовного життя колективу. В ній виявляються відносини взаємного довір'я, спільного прагнення вихователя й

вихованців до єдиної мети – моральної досконалості, духовного багатства...» [6, с. 635–636].

Отже, характерними рисами вчителя ХХ ст були - любов до дітей, відданість своїй справі, готовність до самопожертвування і висока громадянська позиція. Соціально-етичний статус учителя був високий. Але до кінця століття ці принципи почали змінюватися, що було результатом зміни ситуації в країні (повість Юрія Полякова «Робота над помилками»). Автор показує, як в умовах кризи радянських ідеалів посилюється відчуження між поколіннями.

Зараз усе частіше увага вчених приділяється формуванню світоглядної позиції людини майбутнього. Але, як показало дослідження, формуванню гуманістичного світогляду майбутніх учителів сьогодні приділяється недостатньо уваги.

Отже, орієнтуючись на гуманізацію освіти, сучасний викладач повинен надавати студентам максимум свободи і вибору, за який вони (студенти) повинні відповідати самі, а не викладач. Необхідно перенести акцент з викладання на уміння організувати викладання через студента. Іншими словами можна сказати так: треба створити такі умови, щоб студент сам захотів вчитися. Всьому навчити студента не можна. І тому необхідно виробити у нього бажання вчитися самому, він повинен сам навчатися. Поки він сам не захоче навчатися, він не навчиться.

Проведений аналіз історико-теоретичних аспектів проблеми формування гуманістичного світогляду майбутнього вчителя засвідчує, що кожна епоха розставляла свої специфічні акценти у філософсько-педагогічному баченні світогляду вчителя, що відображали дух часу, позначали проблеми настрою соціуму в цілому, і його мислителів та педагогів зокрема.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розкриття поставленої проблеми. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду розв'язання означеної проблеми.

Список використаної літератури:

1. Глебовский В. А. Древние педагогические писатели в биографиях и образцах / Владимир Александрович Глебовский. – СПб. : Питер, 1903. – 254 с.
2. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / [состав. Кларин В.М., Джурицкий А.Н.]. – М. : Педагогика. – 416 с.
3. Коменський Я. А. Велика дидактика. Вибрані педагогічні твори / Ян Амос Коменський ; під ред. з біографічн. нарисом і примітками Красновського А.А. – К. : Радянська школа, 1940. – 248 с. – (Серія “Педагогічна бібліотека”).
4. Сковорода Г. С. Діалоги : Розмова, звана Алфавіт, чи буквар світу // Вибрані твори / упорядкування та передмова Ушкалова Л ; примітки й коментарі Ушкалова Л. та Вакуленка С. – Х. : Прапор, 2007. – 384 с. – (Національна Академія Наук України ; Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка ; Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди ; Харківське історико-філологічне товариство).
5. Слепкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навч.посібн. / Зінаїда Іванівна Слепкань. – К. : Вища школа, 2005. – 239 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. – К. : Радянська школа, 1976–.–
Т.1 : Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу / текст і примітки підготував О.Г.Дзевєрін. – К. : Радянська школа, 1976. – 654 с.
7. Шевченко Т. Г. Близнецы // Усі твори в одному томі ; упоряд., провідний редактор-коректор Г.В. Латник ; керівник проекту Бусел В. – К : Ірпінь, 2007. – 824 с. – (Серія “Літературні класики України”. “Поетична полицка «Перуна»”. “Повне зібрання творів в одному томі”).